

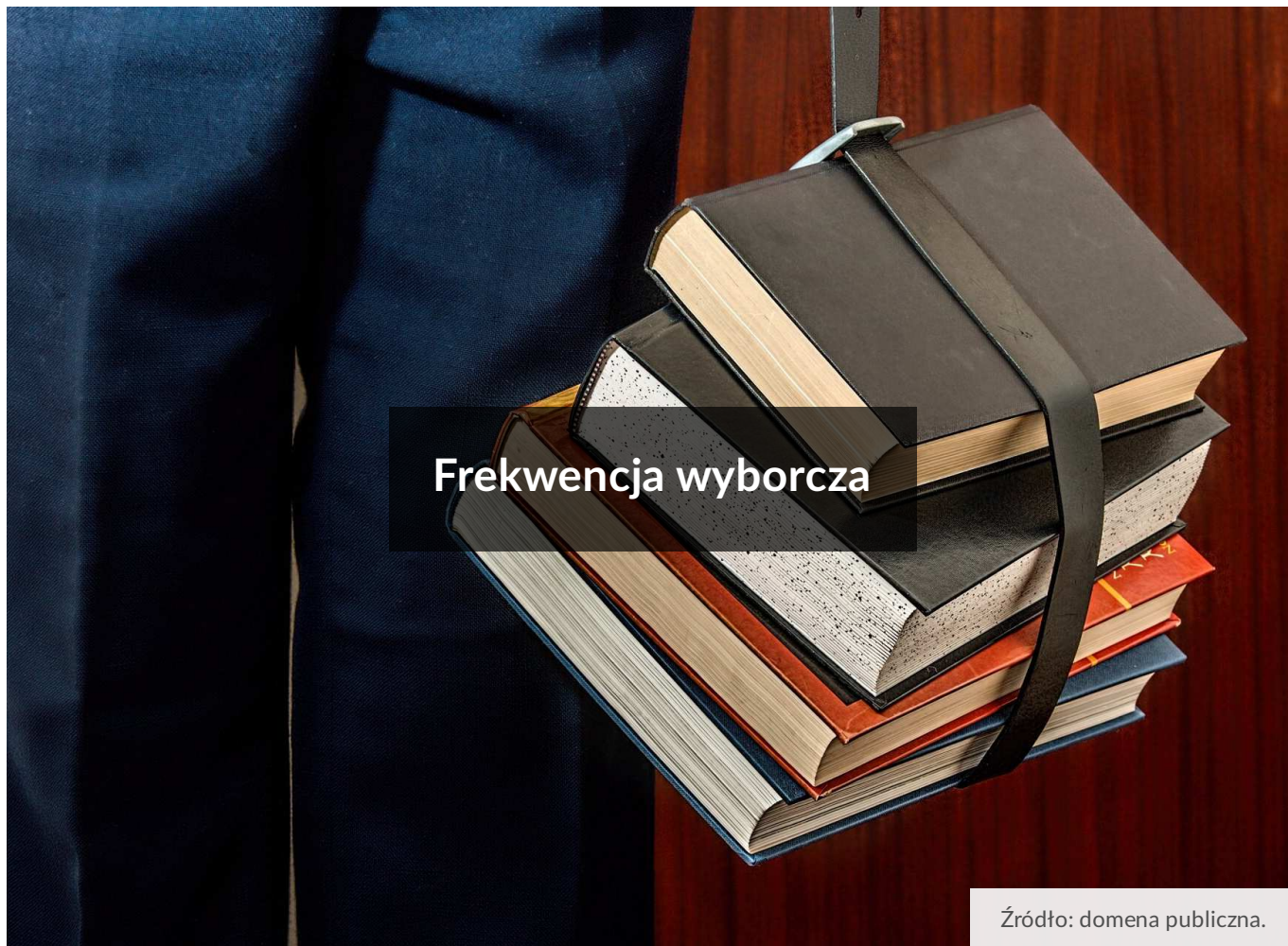
Frekwencja wyborcza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: CBOS, *Nieobecni na wyborach*, „Komunikat z badań”, nr 95/2015, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 6.03.2020 r.].
- Źródło: *Interpelacja nr 3893 w sprawie składanych wniosków przez przedsiębiorców w woj. małopolskim*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 17.04.2020 r.].
- Źródło: Elżbieta Kuźlewska, *Przymus wyborczy w Belgii. Kilka uwag na temat obowiązkowego głosowania*, dostępny w internecie: bsp.uwb.edu.pl [dostęp 7.03.2020 r.].

- Źródło: Agata Kunicka-Goldfinger, Joanna Piłat, Maciej Podbielkowski, *Repetitorium. Wiedza o społeczeństwie. Liceum – poziom podstawowy i rozszerzony*, Warszawa – Bielsko-Biała 2011, s. 146.
- Źródło: Mikołaj Cześnik, *Partycypacja wyborcza Polaków*, Warszawa 2009, s. 14.
- Źródło: *Przymus wyborczy*, dostępny w internecie: wikipedia.org [dostęp 17.01.2020 r.].
- Źródło: Election Guide, *Elections*, dostępny w internecie: electionguide.org [dostęp 17.04.2020 r.].
- Źródło: Witold Tomczak. Cytat za: Magdalena Izdebska, *Jak zwiększyć frekwencję wyborczą w Polsce w nadchodzących wyborach do Parlamentu Europejskiego?*, Siedlce 2009, s. 3, edutuba.ceo.org.pl [dostęp: 19.04.2021 r.].
- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 19.04.2021 r.].

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Repetytorium**”.

Frekwencja wyborcza wskazuje na poziom zaangażowania społeczeństwa w życie państwa. W państwach współczesnych proponuje się różne metody zwiększania poziomu zainteresowania obywateli udziałem w wyborach, jak zachęty i metody administracyjne. W tym materiale powtórzymy wiadomości dotyczące poziomu frekwencji wyborczej w państwach współczesnych i sposobów jej zwiększania. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu frekwencji wyborczej oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących frekwencji wyborczej.
- Zdefiniujesz pojęcie frekwencji wyborczej.
- Przeanalizujesz przyczyny zmiennej frekwencji wyborczej.
- Wskażesz powody utrzymywania się konkretnego stopnia frekwencji wyborczej.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Dla zainteresowanych

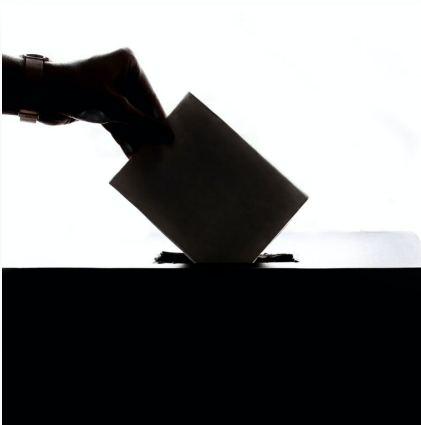
Wybory parlamentarne

System partyjny a system wyborczy – Polska i inne kraje

Typy systemów wyborczych

Funkcje wyborów

Problem absencji wyborczej

System wyborczy

Demokratyczne wybory

Wybory i naruszanie procedur wyborczych

Parlamentarne systemy wyborcze wybranych państw. Zestawienie systemów wyborczych różnych państw

Wybory parlamentarne
jako reguła życia
politycznego
w państwach
demokratycznych.
Zasady prawa
wyborczego

Typy systemów
wyborczych –
powtórzenie

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

wyjaśnij

twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodzi i dlaczego;

scharakteryzuj

należy przeanalizować genezę, przebieg oraz konsekwencje danego procesu czy zjawiska, wymieniając uczestników wydarzeń (postacie, organizacje) lub inne istotne elementy;

porównaj

twoim zadaniem jest zestawienie wydarzeń, zachodzących procesów, danych itp. pod kątem występujących między nimi podobieństw oraz różnic;

rozstrzygnij

w tym wypadku oczekiwana odpowiedź jest jedna: „tak” lub „nie” – oczywiście wraz z uzasadnieniem, ale bez formułowania własnych ocen;

rozważ

należy tu sformułować zarówno argumenty, jak i kontrargumenty, czyli „za” i „przeciw”, wartościując słuszność danego rozumowania;

ocen

to polecenie pozwala ci przedstawić własną, subiektywną opinię na temat opisywanych zjawisk i procesów;

każda przedstawiona ocena – o ile będzie dobrze uzasadniona – zostanie uznana, dlatego też kluczową rolę odgrywa umiejętność budowania argumentacji;

udowodnij

w poleceniu tym zawarta jest teza, a twoim zadaniem jest stworzenia krótkiej narracji z podaniem argumentów na rzecz jej prawdziwości;

uzasadnij

zadanie podobne jak powyżej, ale w tym przypadku powinno się określić sposób

rozumowania, który umożliwia postawienie danej tezy;

wykaż

należy tu wykazać prawdziwość lub nieprawdziwość związków przyczynowo-skutkowych, odnoszących się do tezy; podaj, wymień, wskaż – takie polecenia występują w zadaniach półotwartych, w których jest miejsce na twoją odpowiedź; podajesz wtedy pojęcie, nazwę własną (pełną, bez skrótów), imię i nazwisko osoby itp.

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Frekwencja wyborcza

Frekwencja wyborcza jest niezwykle istotnym wskaźnikiem rozwoju demokracji i legitymizacji władzy. Jak jednak można zachęcić społeczeństwo do udziału w wyborach? Zjawisko **absencji wyborczej** występuje w wielu państwach, w różnym stopniu nasilenia. Niewątpliwie na partycypację wyborczą ma wpływ wiele czynników.

- czynniki wpływające na udział w wyborach
 - typ ustroju politycznego
 - ugruntowana tradycja demokratycznego społeczeństwa, w którym aktywność obywatelska to podstawowy przywilej i równocześnie obowiązek obywatelski
 - w młodych demokracjach – niestabilność sceny politycznej, która może powodować zagubienie – niemożność identyfikacji z programem istniejących partii – brak odpowiedniego kandydata
 - typ systemu partyjnego
 - w państwach, w których działają partie masowe o rozbudowanych strukturach, aktywność wyborców jest większa
 - rodzaj systemu wyborczego
 - w systemach proporcjonalnych frekwencja wyborcza jest często

- w systemach[br] proporcjonalnych[br] frekwencja wyborcza[br] jest często wyższa[br] niż w systemach[br] większościowych[br] z powodu większej[br] reprezentatywności[br] elektoratu[br] w parlamencie{value=38}
- kontekst wyborów{color=#163e39}{value=35}
 - waga konkretnych[br] wyborów dla [br]danego społeczeństwa{value=35}
 - kontekst społeczny:[br]mobilność społeczna,[br]świadomość obywatelska,[br/>styl życia,[br/>poglądy wyborców{value=35}
 - charakter[br] kampanii wyborczej,[br] nasilenie rywalizacji[br] politycznej,[br]częstotliwość wyborów{value=35}
- organizacja wyborów{value=35}{color=#0b8ef0}
 - dostępność[br] lokali wyborczych{value=35}
 - czas trwania[br] wyborów[br] (jeden dzień[br] czy dwa dni){value=35}
 - godziny i dni[br] otwarcia lokali[br] wyborczych[br] (dni wolne od pracy[br] czy powszednie){value=35}
 - dostępność[br] alternatywnych form [br]głosowania (głosowanie[br] przez pełnomocnika,[br] przez internet, korespon-[br]dencyjne, wcześniejsze[br] głosowanie){value=35}
 - termin wyborów{value=35}
- prawo[br] wyborcze{color=#502692}{value=35}
 - istnienie[br] przymusu wyborczego,[br] czyli obowiązku[br] głosowania{value=35}

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W badaniach nad kondycją systemów politycznych frekwencja wyborcza jest istotnym elementem wskaźnika demokracji (ID – *Index of Democracy*), obok powszechności i równości [prawa wyborczego](#), wolnych i uczciwych wyborów parlamentarnych, przestrzegania zasad prawa wyborczego. We wskaźniku tym przyjmuje się, że frekwencja wyborcza musi osiągać poziom co najmniej 10 proc., a partie, które przegrają wybory, powinny łącznie uzyskać co najmniej 30 proc. ogółu głosów.

Ciekawostka

Od ponad dziesięciu lat rejestruje się niepokojąco niski wskaźnik partycypacji wyborczej na świecie. Powstają organizacje wspierające demokrację na świecie, które gromadzą dane dotyczące absencji wyborczej. Poszukują one metod aktywizacji wyborców i prowadzenia edukacji obywatelskiej. Jedną z nich jest The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) – pozarządowa organizacja

działająca na rzecz rozwoju demokracji na świecie, która prowadzi badania i zbiera informacje na temat organizacji i przebiegu wyborów. Podobne cele przyświecają innej organizacji pozarządowej: International Foundation for Electoral Systems (IFES).

Frekwencja wyborcza w wybranych krajach

Państwo	Frekwencja wyborcza w wyborach		
	parlamentarnych	do Parlamentu Europejskiego	
	%	rok	(2019 r., w %)
Albania	46,3	2021	-
Australia*	91,9	2019	-
Austria	75,6	2019	59,8
Azerbejdżan	46,8	2020	-
Belgia*	90	2019	88,5
Białoruś	77,2	2019	-
Bośnia i Hercegowina	53,4	2018	-
Bułgaria	42,2	2021	32,7
Chorwacja	46,4	2020	29,9
Cypr	66,7	2021	45
Czechy	60,8	2017	28,8
Dania	84,5	2019	66,1
Estonia	64,2	2019	37,6
Finlandia	68,7	2019	40,8
Francja	48,7	2017	50,1
Grecja	57,9	2019	58,7
Islandia	81,2	2017	-
Kanada	66	2019	-
Liechtenstein	78	2021	-
Litwa	47,5	2020	53,5
Łotwa	54,6	2018	33,5
Niderlandy	79,3	2021	41,9
Niemcy	76,2	2017	61,4
Norwegia	78,2	2017	-
Polska	61,7	2019	45,7

Frekwencja wyborcza w wybranych krajach

Portugalia	48,6	2019	30,8
Węgry	68,1	2018	43,4
Włochy	72,9	2018	54,5

Źródło: *Parties and elections in Europe*, parties-and-elections.eu; *2019 European election results*, europarl.europa.eu
[dostęp: 31,08,2021 r.]

Porównaj frekwencję w wyborach do parlamentów krajowych i europejskiego. Z czego wynika różnica? Czy tendencja we wszystkich krajach EU jest taka sama?

Frekwencja wyborcza w Polsce

Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Polsce

: VI 2004

procenty : 20.9

: VI 2009

procenty : 24.5

: V 2014

procenty : 23.8

: V 2019

procenty : 45.7

Oprac. na podst.: *Wybory do Parlamentu Europejskiego*, pkw.gov.pl.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Obowiązek głosowania

W większości państw udział w wyborach jest jednym z **praw obywatelskich**. W 34 państwach prawo to traktuje się jako **obowiązek obywatela**; jest ono zapisane w regulacjach prawnych, także na poziomie zapisów konstytucyjnych czy ordynacji wyborczej. Najpowszechniej obowiązek ten stosowany jest w państwach Ameryki Południowej. W Polsce obowiązujące normy prawne nie przewidują przymusu wyborczego. Zawarte jest to w konstytucji:

“ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art 62

1. Obywatel polski ma prawo udziału w [referendum](#) oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.

Źródło: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 19.04.2021 r.].

Istnieją kraje, w których jest wprowadzicie **obowiązek głosowania**, lecz jest on rozumiany symbolicznie: prawodawca nie przewiduje sankcji za niewywiązanie się z niego. Obowiązek symboliczny bez sankcji daje rządowi prawo do monitorowania każdego obywatela, który nie głosuje, choć nie można wyegzekwować wypełnienia tego obowiązku. Mimo że rząd nie może egzekwować obowiązkowego prawa głosu ani nawet nałożyć formalnych sankcji za niestosowanie się do niego, taki system może wpłynąć na obywateli, zwiększając ich partycypację wyborczą.

Istnieją również kraje, w których prawo przewiduje sankcje za niewywiązanie się z obowiązku głosowania. Obowiązek udziału w wyborach wprowadzono np. w Belgii (1892 r.), Argentynie (1914 r.) i Australii (1924 r.). W niektórych państwach istniał tylko przez pewien czas, a następnie został zniesiony (np. w Niderlandach w latach 1917–1967, w Hiszpanii w latach 1907–1923). Czasami z obowiązku głosowania zwolnione są pewne grupy, np. w Paragwaju i Peru są to osoby powyżej 75. roku życia, w Luksemburgu – mające powyżej 70 lat, a w Brazylii – osoby powyżej 70. roku życia, a także analfabeci.

Wprowadzenie obowiązku głosowania w oczywisty sposób zwiększa frekwencję wyborczą. Może także zmienić kształt systemu partyjnego. Przymus wyborczy zapewnia bowiem udział w wyborach elektoratu, który wcześniej nie odwiedzał lokali wyborczych. W Niderlandach np. wprowadzenie przymusu wyborczego przyczyniło się do powstania nowych partii, które uzyskały miejsce w parlamencie.

Poniżej zamieszczono zestawienie sankcji przewidywanych za niedopełnienie obowiązku udziału w głosowaniu. W kolejnej tabeli zestawiono państwa, w których istnieje prawny

obowiązek udziału w głosowaniu, z zaznaczeniem przewidywanych sankcji za niespełnienie tego obowiązku.

Typy sankcji za niedopełnienie obowiązku udziału w głosowaniu

1. Wyjaśnienie

Wyborca musi przedstawić uzasadniony powód niegłosowania, aby uniknąć dalszych sankcji, jeśli takie istnieją.

2. Grzywna

Niegłosujący płacą grzywnę; wysokość grzywny jest różna, np. w Szwajcarii wynosi 3 franki szwajcarskie, na Cyprze – 200 funtów cyprijskich, w Argentynie 10–20 argentyńskich peso, w Peru 20 soli.

3. Pozbawienie wolności

Niegłosujący może zostać pozbawiony wolności; zwykle jest to wynikiem skazania przez sąd na karę więzienia za niezapłacenie grzywny, nie zaś za niewzięcie udziału w głosowaniu. Taka sytuacja może się zdarzyć np. w Australii, gdzie kara grzywny jest powszechna.

4. Ograniczenie praw obywatelskich

W Belgii osoba niegłosująca w co najmniej czterech kolejnych wyborach zostaje usunięta z listy wyborców na kolejne 15 lat.

W Peru wymagane jest potwierdzenie udziału w głosowaniu w celu nabycia niektórych towarów i usług.

W Singapurze niegłosujący jest usuwany z rejestru wyborców.

W Boliwii wyborca po głosowaniu otrzymuje kartę jako dowód udziału w wyborach: jest ona podstawą do wypłaty wynagrodzenia z banku.

W Grecji obowiązywały sankcje administracyjne, w tym zakaz wydawania paszportu, prawa jazdy lub licencji zawodowych; zostały oficjalnie zniesione w 2000 r.

5. Inne

Często stosowany w krajach, w których nie ma formalnych sankcji (np. Meksyk, Włochy) lub poza przewidzianymi sankcjami jako dodatkowe kary.

W Belgii np. zatrudnienie w sektorze publicznym może być utrudnione dla osób niebiorących udziału w wyborach.

Państwa, które wprowadziły przymus wyborczy

Państwo	Typ sankcji (numer)	Okres i zasięg obowiązywania prawa
Argentyna	1,2, 4	od 1912 r.

Państwa, które wprowadziły przymus wyborczy		
Australia	1, 2	od 1924 r.
Austria	1, 2	1929–2004 na obszarze kraju związkowego Tyrol
	2, 3	1929–1992 na obszarze kraju związkowego Vorarlberg
	Żadna	1929–1992 na obszarze kraju związkowego Styria
Belgia	1, 2, 4, 5	od 1919 r. mężczyźni, od 1949 r. kobiety
Boliwia	4	od 1952 r.
Brazylia	2	brak danych
Chile	1, 2, 3	od 1925 r.
Cypr	1, 2	od 1960 r.
Dominikana	Żadna	do 2010 r.
Egipt	1, 2, 3	prawdopodobnie od 1956 r.
Ekwador	2	od 1936 r.
Fidżi	1, 2, 3	brak danych
Filipiny	Żadna	w latach 1972–86 w trakcie obowiązywania stanu wojennego
Grecja	Żadna, 5	1926–2000
Gwatemala	Żadna	do 1990 r.
Hiszpania	Żadna	1907–1923
Kostaryka	Żadna	od 1959 r., brak sankcji prawnych
Liban	Żadna	głosowanie obowiązkowe dla mężczyzn po 21 r.ż, kobiety z wykształceniem podstawowym mogą głosować
Liechtenstein	1, 2	brak danych
Luksemburg	1, 2	brak danych
Meksyk	Żadna, 5	1857
Niderlandy	Żadna	1917–1967
Paragwaj	2	głosowanie nieobowiązkowe dla osób po 75 r.ż.
Peru	2, 4	głosowanie nieobowiązkowe dla osób po 75 r.ż.

Państwa, które wprowadziły przymus wyborczy

Singapur	2, 4	niegłosujący jest usuwany z rejestru wyborców do czasu ponownego złożenia wniosku i podania powodu; opłata obowiązuje tylko wtedy, gdy wyborca nie ma ważnego powodu, aby nie głosować; osoba niegłosująca jest również wykluczona z kandydowania w kolejnych wyborach prezydenckich lub parlamentarnych
Szwajcaria (Schaffhausen)	1	praktykowane tylko w jednym kantonie, w innych kantonach zniesione w 1974 r.
Tajlandia	żadna	1997
Turcja	1, 2	brak danych
Urugwaj	1, 2, 4	praktykowane od 1970 r.
Wenezuela	4	1958–1993 r.
Włochy	5	1945–1993

Źródło: International IDEA, *Compulsory voting*, dostępny w internecie: idea.int [dostęp 16.08.2021 r.]

Wprowadzenie obowiązku głosowania ma swoich zwolenników i przeciwników. Oto główne argumenty przemawiające za stosowaniem tej procedury i przeciw niej.

Obowiązkowe głosowanie

Argumenty za	- wybrani reprezentanci mają większą legitymizację, gdyż większy odsetek ludności uczestniczy w ich wyborze, powstają również nowe partie polityczne; - udział w wyborach zwiększa świadomość obywateli i kształtuje postawy obywatelskie; - każdy obywatel jest odpowiedzialny za wybór swojego przedstawiciela; - wprowadzenie obowiązku głosowania zwalnia od podjęcia innych środków, działań, które promowałyby wyższą frekwencję.
--------------	--

Obowiązkowe głosowanie

Argumenty przeciw	• obowiązek uczestnictwa w wyborach nie jest zgodny z zasadą swobodnego korzystania z przysługujących praw, prawo staje się wówczas obowiązkiem; • naruszenie wolności obywateli związane z demokratycznymi wyborami; • może zniechęcić do aktywności politycznej, a wybory mogą być traktowane jako źródło ucisku; • nałożenie obowiązku powoduje zwiększenie liczby głosów nieważnych (w tym pustych); • część wyborców uczestniczących w wyborach z obowiązku może wskazywać przypadkowych kandydatów „zaznaczanych na chybił trafił”, co w rezultacie może wpływać niekorzystnie na wynik wyborów.
-------------------	--

Inne sposoby zwiększania frekwencji wyborczej

Niska frekwencja wyborcza jest problemem wielu krajów. Z tego powodu proponowane są różne sposoby jej zwiększenia.

Według Witolda Tomczaka, europoła w latach 2004–2009:

Witold Tomczak

Obecność obywateli w wyborach jest pochodną ich poczucia odpowiedzialności za dobro wspólne. To poczucie odpowiedzialności spada, zatem zmniejsza się frekwencja wyborcza.

Źródło: Witold Tomczak. Cytat za: Magdalena Izdebska, *Jak zwiększyć frekwencję wyborczą w Polsce w nadchodzących wyborach do Parlamentu Europejskiego?*, Siedlce 2009, s. 3, edutuba.ceo.org.pl [dostęp: 19.04.2021 r.].

Nawiązując do powyższej opinii, pierwszą propozycją jest praca nad ukształtowaniem w społeczeństwie odpowiedzialności za dobro wspólne tak, aby obywatele byli świadomi, jak ważne jest uczestniczenie w wyborach. Prowadzą do tego różne drogi, np. kampanie medialne czy edukacja obywatelska w szkołach.

Drugim sposobem jest wprowadzenie **ułatwień w głosowaniu**. Padają tu różne propozycje:

- wydłużenie czasu głosowania, np. do dwóch dni;
- wprowadzenie głosowania przez internet;
- możliwość głosowania na podstawie numeru PESEL w dowolnej komisji wyborczej, a nie w zależności od miejsca zameldowania;
- głosowanie korespondencyjne;

- głosowanie przez pełnomocnika;
- dostosowanie lokali wyborczych do potrzeb osób niepełnosprawnych (zrealizowana);
- wprowadzenie systemu informowania o dacie i miejscu wyborów przez bezpośrednią wysyłkę indywidualnych zawiadomień do obywateli.

Trzecią propozycją jest wprowadzenie obowiązku przeprowadzania kampanii wyborczej przez kandydatów w taki sposób, aby wyborcy bez problemu mogli zapoznać się z ich poglądami czy programami wyborczymi i mogli je porównać.

Czwarty postulat dotyczy możliwości wprowadzenia głosowania nie tylko „za”, ale i „przeciw” tak, aby wybierane osoby musiały uzyskać więcej głosów za ich kandydaturą niż przeciw niej. Wiele osób nie idzie bowiem do urn na znak protestu przeciw kandydatom.

Kolejną propozycją jest wprowadzenie jednomandatowych okręgów wyborczych we wszystkich typach wyborów tak, aby wyborca mógł głosować na osobę, a nie ugrupowanie polityczne.

Inną propozycją jest reforma organu odpowiedzialnego za przeprowadzenie wyborów (w Polsce jest to [Państwowa Komisja Wyborcza](#)) na wzór brytyjski, czyli uczynienie z niej nie tylko instytucji liczącej głosy, ale także zajmującej się działalnością edukacyjną oraz prowadzeniem kampanii informacyjnych.

Słownik

absencja wyborcza

wskaźnik informujący o braku zainteresowania obywateli udziałem w wyborach

frekwencja wyborcza

odsetek osób, które wzięły udział w wyborach w stosunku do uprawnionych do głosowania

Państwowa Komisja Wyborcza

stała i najważniejsza w Polsce instytucja wyborcza zajmująca się przeprowadzaniem wyborów oraz referendów

prawo wyborcze

ogół przepisów prawa i norm prawnych regulujących proces wyborów, na który składają się między innymi rozstrzygnięcia w zakresie ordynacji wyborczej i takich kwestii, jak na przykład: tryb zgłaszania kandydatów, tryb przeprowadzania wyborów, warunki ważności wyborów, zasady prowadzenia i finansowania kampanii wyborczej

referendum

najbardziej rozpowszechniona forma demokracji bezpośredniej, która pozwala obywatelom na bezpośredni udział w podejmowaniu istotnych dla państwa decyzji

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się z informacjami dotyczącymi przymusowości głosowania. Wskaż, w którym rejonie świata najczęściej państw decyduje się na nakładanie na swoich obywateli sankcji związanych z niegłosowaniem. Rozstrzygnij, z czego może to wynikać.

Obowiązkowe głosowanie na świecie

Kraj: **Argentyna** Od 1912 r. głosowanie jest obowiązkowe dla obywateli w wieku od 18 do 70 lat. Zarejestrowani wyborcy, którzy wstrzymują się od głosu bez uzasadnienia, otrzymują grzywnę w wysokości 50 dolarów. W przypadku braku płatności dana osoba nie może korzystać z organów publicznych przez rok.

Wartość: 100ch

Kraj: **Australia** Od 1915 r. głosowanie w Queensland było obowiązkowe dla wszystkich poza aborygenami. Od 1942 r. głosowanie jest obowiązkowe podczas wyborów federalnych, uzupełniających i referendum, jak również w wyborach stanowych i terytorialnych. W przypadku braku podania powodu niegłosowania na obywatela zostaje nałożona grzywna w wysokość 170 dolarów, której niezapłacenie skutkuje rozprawą sądową i dodatkowymi kosztami.

Wartość: 100

Kraj: **Belgia** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1894 r. Każdy wyborca, który ukończył 18. rok życia, musi stawić się w lokalu wyborczym w dniu wyborów, jednak samo głosowanie nie jest obowiązkowe. Od 2003 r. wyznaczane są sankcje za nieobecności.

Wartość: 100

Kraj: **Boliwia** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1952 r. W trakcie głosowania wyborca otrzymuje kartę, która potwierdza jego udział. Jeśli nie jest w stanie przedstawić dowodu głosowania przez trzy kolejne miesiące, obywatel nie może odebrać swojej pensji z banku.

Wartość: 100

Kraj: **Brazylia** Głosowanie jest obowiązkowe dla piśmiennych obywateli w wieku od 18 do 70 lat, w tym dla osób mieszkających za granicą. Do sankcji należą m.in. odmowa wydania lub odnowienia paszportu czy prace społeczne.

Wartość: 100

Kraj: **Ekwador** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1936 r. dla obywateli w wieku od 18 do 65 lat. Nieobowiązkowe głosowanie obejmuje obywateli w wieku 16–18 lat oraz niepiśmiennych i starszych niż 65 lat.

Wartość: 100

Kraj: **Liechtenstein** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1973 r. i jest ono obowiązkiem obywatelskim. W przypadku niegłosowania na obywatela nakładana jest grzywna.

Wartość: 100

Kraj: **Luksemburg** Obowiązkowe głosowanie dotyczy obywateli w wieku od 18 do 75 lat, mieszkających w Luksemburgu. Nieobowiązkowe obejmuje obywateli powyżej 75. roku życia oraz mieszkających za granicą.

Wartość: 100

Kraj: **Nauru** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1965 r. Na niegłosujących obywateli nakładane są grzywny.

Wartość: 100

Kraj: **Peru** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1933 r. Obejmuje obywateli w wieku od 18 do 70 lat. Niegłosującym grozi grzywna oraz brak możliwości skorzystania z niektórych usług i urzędów publicznych.

Wartość: 100

Kraj: **Samoa** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 2018 r. Zostanie wprowadzone w życie po raz pierwszy w wyborach powszechnych w 2021 r.

Wartość: 100

Kraj: **Singapur** Obowiązkowe głosowanie obejmuje obywateli powyżej 21. roku życia. Osoba niegłosująca jest usuwana z rejestru wyborców do momentu ponownego złożenia wniosku i podania przyczyny. Grzywna obowiązuje wtedy, gdy wyborca nie miał ważnego powodu, aby nie głosować. Niegłosujący zostaje również zdyskwalifikowany z bycia kandydatem w kolejnych wyborach prezydenckich lub parlamentarnych.

Wartość: 100

Kraj: **Szwajcarski kanton Schaffhausen** Przymus wyborczy nigdy nie istniał w Szwajcarii na poziomie krajowym. Został wprowadzony przez kilka kantonów w XIX w., ale do 1974 r. został zniesiony wszędzie, z wyjątkiem Schaffhausen. Na niegłosujących nakładana jest grzywna.

Wartość: 100

Kraj: **Urugwaj** Obowiązkowe głosowanie wprowadzono w 1934 r., ale weszło w życie dopiero w 1970 r. Niegłosującym grozi grzywna oraz brak możliwości skorzystania

z niektórych usług i urzędów publicznych.

Wartość: 100

Kraj: **Kostaryka** Głosowanie jest obowiązkowe dla wszystkich osób wpisanych do list wyborczych. Jednak ci, którzy nie głosują, nie ponoszą bezpośrednich konsekwencji. Absencja utrzymywała się na stałym poziomie około 20 proc. do lat 90., kiedy to wzrosła do prawie 30 proc.

Wartość: 100

Kraj: **Egipt** Egipskie prawo przewiduje grzywnę, a nawet karę pozbawienia wolności dla tych, którzy nie oddają głosu, ale w praktyce prawo nie jest stosowane.

Wartość: 100

Kraj: **Grecja** Głosowanie jest obowiązkowe do ukończenia 70. roku życia. Brak udziału w głosowaniu podlega karze pozbawienia wolności od miesiąca do roku. Nikt jednak nie ściga obywateli. Frekwencja jest niska, a podczas wyborów parlamentarnych w 2015 r. 43,4% zarejestrowanych wyborców nie zagłosowało.

Wartość: 100

Kraj: **Honduras** Wedle konstytucji głosowanie jest obowiązkowe. Kodeks wyborczy nie wspomina jednak o karach za brak głosowania.

Wartość: 100

Kraj: **Meksyk** Wedle konstytucji głosowanie jest obowiązkowe. Kodeks wyborczy nie wspomina jednak o karach za brak głosowania.

Wartość: 100

Kraj: **Gabon** Głosowanie obowiązkowe pod rygorem grzywny.

Wartość: 100

Kraj: **Turcja** Grzywny nie są egzekwowane.

Wartość: 100

Kraj: **Albania** Obowiązkowe głosowanie, które istniało przez cały okres komunizmu i przyniosło oficjalną frekwencję w wysokości 100%, zostało zniesione dzięki ustawie o wyborach z listopada 1990 r. i stycznia 1991 r.

Wartość: 100

Kraj: **Austria** Na szczeblu krajowym obowiązek został wprowadzony w 1924 r. Zniesiono go w 1992 r. Na szczeblu prowincji w Styrii, Tyrolu i Vorarlberg, zniesiono w 1992 r.

Wartość: 100

Kraj: **Bułgaria** Z powodu bardzo niskiej frekwencji w wyborach parlament bułgarski wprowadził obowiązkowe głosowanie w 2016 r. Trybunał Konstytucyjny zniósł obowiązek w następnym roku.

Wartość: 100

Kraj: **Chile** Do 2012 r. wedle konstytucji głosowanie było obowiązkowe. Zmiana konstytucji wyeliminowała obowiązek głosowania i ustanowiła automatyczną rejestrację dla wszystkich obywateli.

Wartość: 100

Kraj: **Cypr** Obowiązek głosowania wprowadzono w 1960 r. Zniesiono go w 2017 r., po wielu latach bycia nieegzekwowanym.

Wartość: 100

Kraj: **Dominikana** Obowiązkowe głosowanie, które nie było egzekwowane w praktyce, zostało uchylone zgodnie z konstytucją w 2010 r.

Wartość: 100

Kraj: **Fiji** Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 2014 r.

Wartość: 100

Kraj: **Gwatemala** Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1990 r.

Wartość: 100

Kraj: **Włochy** Obowiązkowe głosowanie obejmowało lata 1945–1993. Do możliwych sankcji należały tzw. sankcje niewinne, przez które obywatele mogli mieć trudności, np. ze znalezieniem przedszkola dla dziecka.

Wartość: 100

Kraj: **Liban** Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1996 r.

Wartość: 100

Kraj: **Niderlandy** Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1967 roku.

Wartość: 100

Kraj: **Paragwaj** Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 2018 r.

Wartość: 100

Kraj: **Filipiny** Obowiązkowe głosowanie zniesiono po zakończeniu reżimu Ferdinanda Marcosa.

Wartość: 100

Kraj: [bold]Hiszpania[/] Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1923 r., wcześniej jednak nie było egzekwowane.

Wartość: 100

Kraj: [bold]Wenezuela[/] Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1993 r.

Wartość: 100

Kraj: [bold>Portugalia[/] Obowiązkowe głosowanie zniesiono w 1933 roku.

Wartość: 100

Oprac. na podst. IDEA International, *Compulsory Voting*, idea.int [dostęp: 17.08.2021 r.].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Zastanów się, jakie sankcje byłyby skuteczne w Polsce. Uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 2

Podaj trzy argumenty przemawiające za tym, że warto brać udział w wyborach i referendach.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij tekst.

Według wzorca brytyjskiego organ odpowiedzialny za przeprowadzenie wyborów nie tylko liczy głosy, ale również .

bierze udział w wyborach

odpowiada za promowanie kandydatów

przeprowadza kampanie informacyjne

karze za absencję wyborczą

Ćwiczenie 2

Wskaż argumenty za obowiązkowym głosowaniem.

☐ Reprezentanci mają większą legitymizację.

☐ Zwolnienie z podjęcia różnorodnych działań, które promują wyższą frekwencję.

☐ Naruszanie zasady swobodnego korzystania z przysługujących praw.

☐ Udział w wyborach zwiększa świadomość obywateli.

☐ Zwiększenie liczby głosów nieważnych.

Wskaż, które działanie nie wpływa na zwiększenie frekwencji wyborczej.

- ☐ skrócenie „ciszy wyborczej”
- ☐ wprowadzenie sankcji za brak udziału w głosowaniu
- ☐ wprowadzenie różnych form głosowania, np. przez internet
- ☐ wydłużenie czasu trwania głosowania (np. przez dwa dni)

Materiał źródłowy do ćwiczeń nr 2–3.

“ Interpelacja nr 3893 w sprawie składanych wniosków przez przedsiębiorców w woj. małopolskim

Interpelacja nr 3893, Sejm VI kadencji

Do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

w sprawie zmian w prawie wyborczym zmierzających do zwiększenia frekwencji wyborczej

Szanowny Panie Ministrze! Esencją systemu demokratycznego jest realny i przemożny wpływ społeczeństwa na kształtowanie się polityki państwa i wspólnot samorządowych, który znajduje swoje umocowanie przede wszystkim w możliwości wybierania przez obywateli przedstawicieli władz szczebli. Niestety, jak pokazuje praktyka, wiele osób z tego przywileju nie korzysta. (...)

Przyczyn niskiej frekwencji wyborczej w Polsce należy upatrywać w najnowszej historii naszego kraju, a zwłaszcza w prawie pięćdziesięcioletnim okresie realnego socjalizmu, który nacechowany był brakiem mechanizmów demokratycznych. Niestety, istotnym elementem formacji mentalnej, która jest skutkiem

tego systemu politycznego, jest występujące u wielu osób w Polsce poczucie braku realnego wpływu na los państwa.

Proces kształtowania postaw obywatelskich jest długotrwały i trudny. Niezwykle ważnym jego elementem jest pokazanie ludziom, co daje aktywny udział w wyborach, a także obudzenie silnego poczucia identyfikacji z państwem oraz przekonania o możliwości wpływu na jego losy. Drogą do osiągnięcia tych celów jest przede wszystkim odpowiednia edukacja. Niemniej istnieje także kilka prostych rozwiązań o charakterze technicznym, które mogłyby szybko i skutecznie wpłynąć na poprawę frekwencji wyborczej. Wyliczyć w tym miejscu należy przede wszystkim wydłużenie godzin otwarcia lokali wyborczych (na przykład do 22.00) oraz wprowadzenie wyborów dwudniowych (sobota i niedziela). Warto również rozpocząć prace zmierzające do przeanalizowania możliwości wprowadzenia głosowania przez Internet, tak jak to ma już miejsce w Estonii. To ostatnie rozwiązanie mogłoby zachęcić do czynnego udziału w wyborach zwłaszcza ludzi młodych.

W związku z powyższym zwracam się do Pana Ministra z następującymi pytaniami:

- Czy zamierza Pan doprowadzić do zmian polegających na wydłużeniu godzin otwarcia lokali wyborczych oraz wprowadzenia dwudniowego głosowania?
- Czy rozważa Pan wprowadzenie głosowania przez Internet?

Z wyrazami szacunku.

Poseł Łukasz Gibała

Kraków, dnia 26 maja 2008 r.

Źródło: Interpelacja nr 3893 w sprawie składanych wniosków przez przedsiębiorców w woj. małopolskim, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 17.04.2020 r.].

Ćwiczenie 4

Wskaż, o jakich dwóch przyczynach niskiej frekwencji wyborczej w Polsce pisze poseł.

Ćwiczenie 5

Wymień, jakie trzy zmiany proceduralne w obowiązującej ordynacji wyborczej proponuje poseł w celu zwiększenia frekwencji wyborczej.

Zapoznaj się z tabelą i wykonaj ćwiczenie.

Wybory prezydenckie		Frekwencja w wyborach prezydenckich
I tura	II tura	
1990	60,63%	53,40%
1995	64,70%	68,23%
2000	61,12%	-
2005	49,74%	50,99%
2010	54,94%	55,31%
2015	48,96%	55,34%

Źródło: CBOS, *Nieobecni na wyborach*, „Komunikat z badań”, nr 95/2015, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 6.03.2020 r.].

Odwołując się do danych z tabeli, określ, kiedy z reguły w wyborach prezydenckich w Polsce jest większa absencja wyborcza – w pierwszej czy drugiej turze.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z wykresem i wykonaj zadanie.

Średnia frekwencja wyborcza (parlamentarna) w krajach postkomunistycznych:

państwo : Słowenia
frekwencja_w % : 72.65
państwo : Słowacja
frekwencja_w % : 77.34
państwo : Rumunia
frekwencja_w % : 69.03
państwo : Polska
frekwencja_w % : 47.31
państwo : Litwa
frekwencja_w % : 58.09
państwo : Łotwa
frekwencja_w % : 73.41
państwo : Węgry
frekwencja_w % : 67.79
państwo : Estonia
frekwencja_w % : 62.87
państwo : Czechy
frekwencja_w % : 75.76
państwo : Bułgaria
frekwencja_w % : 68.07

Oprac. na podst.: Mikołaj Cześnik, *Partycypacja wyborcza Polaków*, s. 6, isp.org.pl [online, dostęp: 06.03.2020].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Odwołując się do danych, oceń partycypację wyborczą Polaków na tle obywateli innych państw postkomunistycznych.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z danymi w tabeli i wykonaj zadanie.

Kohorta wiekowa/Rok przeprowadzenia wyborów	1993	1997	2001	2005	2007
starsi	65,2%	63,1%	65,8%	58,2%	72,8%
1964–1967	44,8%	52,8%	40,0%	53,2%	62,8%
1968–1971	44,8%	47,8%	52,7%	42,4%	63,1%
1968–1971	53,6%	31,7%	44,3%	37,5%	70,5%
1976–1979	–	44,4%	42,5%	42,2%	53,7%
1980–1983	–	–	52,0%	43,3%	62,0%
1984–1987	–	–	–	45,0%	59,0%
1988–1989	–	–	–	–	43,5%

ogółem	62,4%	57,3%	58,7%	51,8%	66,9%
--------	-------	-------	-------	-------	-------

Źródło: Mikołaj Cześniak, *Partycypacja wyborcza Polaków*, Warszawa 2009, s. 14.

Podaj, ile lat miały osoby, które najczęściej brały udział w wyborach w 1993 i 2007 r.

Ćwiczenie 9

Podaj dwa argumenty wyjaśniające, dlaczego w państwie demokratycznym najwięcej sporów dotyczących przymusu wyborczego toczy się wokół pojęcia wolności.

Zapoznaj się z danymi i wykonaj ćwiczenie.

Tabela 1. Frekwencja w wyborach do izb federalnych Belgii w latach 1981–2014.

Wybory	Frekwencja w %
2014	89,45%
2010	89,22%
2007	97,08%
2003	91,63%
1999	90,53%
1995	41,10%
1987	93,40%

Wybory	Frekwencja w %
1985	93,59%
1981	94,60%

Źródło: Elżbieta Kuźlewska, *Przymus wyborczy w Belgii. Kilka uwag na temat obowiązkowego głosowania*, dostępny w internecie: bsp.uwb.edu.pl [dostęp 7.03.2020 r.].

Tabela 2. Gdyby w Belgii zrezygnowano z przymusu wyborczego, to czy głosowałbyś w wyborach?

Lata					
Odpowiedzi	1991	1995	1999	2003	Średnia w %
Zawsze	34,9	43,1	47,4	41,8	41,8
W większości	12,1	14,3	14,9	14,8	14,0
Czasami	12,5	13,3	11,5	14,3	12,9

Lata					
Nigdy	30,5	24,7	21,5	26,8	25,9
Nie wiem	10,0	4,6	4,7	2,3	5,4
Liczba respondentów	2691	3638	4229	2221	

Źródło: Elżbieta Kuźlewska, *Przymus wyborczy w Belgii. Kilka uwag na temat obowiązkowego głosowania*, dostępny w internecie: bsp.uwb.edu.pl [dostęp 7.03.2020 r.].

Na przykładzie Belgii rozstrzygnij, czy przymus wyborczy wpływa na frekwencję wyborczą. Swoje zdanie uzasadnij, odwołując się do właściwych danych z obu źródeł.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Frekwencja wyborcza

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

IV. Prawa człowieka i ich ochrona.

Uczeń:

1) wymienia zasady ogólne i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

13) charakteryzuje główne fazy kształtowania się demokracji i upowszechniania praw wyborczych.

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

11) analizuje – z wykorzystaniem danych o frekwencji wyborczej – problem absencji wyborczej; wyjaśnia przyczyny tego zjawiska; wyjaśnia, jakie czynniki wpływają na zmianę preferencji politycznych wyborców w Rzeczypospolitej Polskiej.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących frekwencji wyborczej;
- charakteryzuje zależności zmiennej frekwencji wyborczej;
- wskazuje powody utrzymywania się konkretnego stopnia frekwencji wyborczej;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- mapa myśli;
- analiza tekstu źródłowego;
- wzajemne odpytywanie się;
- odpowiadam za ciebie.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- flipcharty i markery.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Uczniowie mają za zadanie zapoznać się z wiadomościami dotyczącymi frekwencji wyborczej w e-materiale, w celu aktywnego uczestnictwa w lekcji podsumowującej.

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji.

2. Uczniowie mają za zadanie podać przykłady, jak zachęcić społeczeństwo do udziału w wyborach. Odpowiedzi uczniów zapisywane są na tablicy.
3. Następnie prowadzący wspólnie z uczniami weryfikuje odpowiedzi i tworzy mapę myśli.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli klasę na 4 grupy. Każda spośród siebie wybiera osobę, która będzie koordynować jej działania.
2. Uczniowie zostają poinformowani, że będą pracować metodami wzajemnego odpytywania się i „odpowiadam za ciebie”. Nauczyciel w razie konieczności wyjaśnia, na czym one polegają.
3. Uczniowie samodzielnie przygotowują po 3 pytania dla grup przeciwnych (liczbę pytań dla grup można zwiększyć, wszystko zależy od liczebności klasy i współpracy między uczniami), korzystając z e-materiału. Zadaniem osoby koordynującej jest przydzielenie poszczególnych materiałów członkom zespołu do przeanalizowania i zapisania przykładowych pytań dla przeciwników. Następnie wszyscy członkowie grupy weryfikują pytania i zapisują na arkuszach. Każde pytanie umieszczają na osobnym arkuszu.
4. Nauczyciel, w czasie gdy grupy pracują, przygotowuje tabelę na punktację grup.
5. Po wyznaczonym czasie każda z grup zadaje pytania przeciwnikom. Utrudnienie polega na tym, że grupa, która zadaje pytania, wybiera osobę do odpowiedzi. Jeśli odpowie prawidłowo, grupa otrzymuje 2 pkt. Jeśli ma problem z odpowiedzią, może wybrać sobie z grupy osobę do pomocy. Gdy zostanie udzielona odpowiedź, grupa otrzymuje 1 pkt. Jeżeli nie udzieli odpowiedzi – 0 pkt.
6. Gdy grupy wyczerpią wszystkie przygotowane pytania, następuje podsumowanie.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel poleca wykonanie ćwiczeń w e-materiale, następnie wspólnie omawiane są odpowiedzi uczniów.
2. Nauczyciel podsumowuje zajęcia, przekazując informację zwrotną na temat pracy poszczególnych zespołów, oraz wyjaśnia uczniowskie wątpliwości.
3. Grupa, która uzyska najwyższą liczbę punktów, otrzymuje oceny częściowe (nauczyciel przed pracą w grupach może przedstawić kryterium oceniania grup, wówczas wszyscy uczniowie i wszystkie grupy zostaną ocenione).

Praca domowa:

Utrwalić powtarzany materiał do sprawdzianu.

Wykonać samodzielnie ćwiczenia w e-materiale.

Materiały pomocnicze:

IDEA International, *Compulsory Voting*, idea.int.

CBOS, *Nieobecni na wyborach*, „Komunikat z badań” 95/2015, cbos.pl.

Election Guide, *Elections*, electionguide.org.

Elżbieta Kuźelewska, *Przymus wyborczy w Belgii. Kilka uwag na temat obowiązkowego głosowania*, bsp.uwb.edu.pl.

Interpelacja nr 3893 w sprawie składanych wniosków przez przedsiębiorców w woj. małopolskim, sejm.gov.pl.

Mikołaj Cześnik, *Partycypacja wyborcza Polaków*, s. 6, isp.org.pl.

Przymus wyborczy, wikipedia.org.

Referendum ogólnokrajowe, pkw.gov.pl.

Wybory do Parlamentu Europejskiego, pkw.gov.pl.

Wybory samorządowe, pkw.gov.pl.

Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, pkw.gov.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie, na podstawie zasobów multimedium, mogą przygotować projekt lub nagrać spot reklamowy zachęcający do udziału w wyborach.